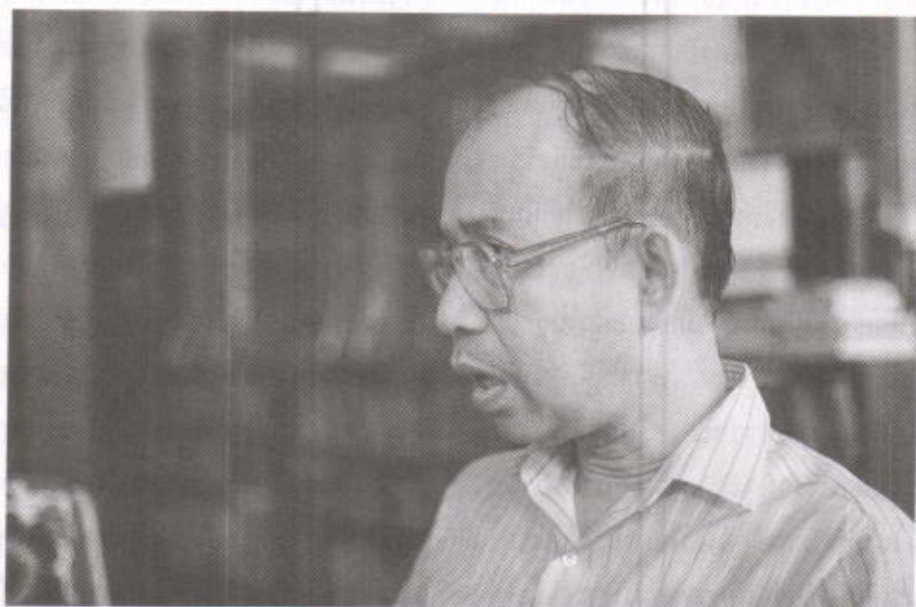

สัมภาษณ์

ศาสตราจารย์ดร. เจตนา นาควัชระ

**ในทอศนะของท่านอาจารย์
ท่านอาจารย์มอชมมหาวิทยาลัย
ในเชิงอุดมคติอย่างไร**

ดร. เจตนา นาควัชระ ผมขออนุญาตตอบ
เกินเลยไปกว่าคำถามสักเล็กน้อย โดยอ้างความคิด

ของท่านอาจารย์ มล. บุญเหลือ เทพยสุวรรณ ซึ่ง
เคยอ้างในที่อื่นแล้ว เมื่อพูดถึงเรื่องอุดมศึกษา
ผมคิดว่ามันเป็นหลักการสำคัญมากที่ต้องอ้างอีก
ครั้ง นั่นก็คือว่าท่านคิดว่าหน้าที่ของมหาวิทยาลัย
โดยเฉพาะอย่างยิ่งในหน้าที่ของการผลิตบัณฑิต

ควรจะมีมุ้งสร้างคนออกไป ซึ่งเป็นคนที่จะมีความสุขได้ในสังคมอารยะ ในสังคมอารยะผมก็มาตีความว่า คนเหล่านี้ถ้าออกไปอยู่ในสังคมแล้ว ยังเห็นว่ามันเป็นสังคมที่อนารยะอยู่ เขาจะต้องไม่มีความสุข และก็เงื่อนไขของการไม่มีความสุขมันกลับจะเป็นประโยชน์ด้วยซ้ำในแง่ที่ว่าเขาคงจะต้องพยายามที่จะต่อสู้ดิ้นรน ปรับสังคมนั้นให้เป็นสังคมอารยะให้ได้ ถ้ามองอย่างนั้นมหาวิทยาลัยในอุดมคติเป็นสถาบันที่มีภาระหน้าที่อันสูงส่งมาก ผมว่าในตัวของมันเองในสังคมน้อย ๆ ของมันเองก็จะต้องพัฒนาตัวเองขึ้นมาให้เป็นแบบอย่างของสังคมอารยะ เมื่อคนเหล่านี้ได้เคยอยู่ในสังคมอารยะมาช่วงหนึ่งของชีวิต ซึ่งเป็นช่วงที่สำคัญมากเพราะกำลังจะเติบโตเป็นผู้ใหญ่ เพราะฉะนั้นเขาจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องได้อะไรมาจากสังคมน้อย ๆ นี้เพื่อที่ว่า เมื่อเขาออกไปสู่โลกภายนอกออกไปสู่สังคมใหญ่แล้ว เขาจะได้ทำสังคมใหญ่นั้นให้เป็นสังคมอารยะ ในแง่นี้ก็คือว่า ความรู้ความสามารถที่จะถ่ายทอดกันได้ จะฝึกปรือกันได้ในมหาวิทยาลัยนั้น มันคงจะไม่ใช่วิธีของความรู้เดิม หรือว่าให้ความรู้เฉพาะสาขาไปเชี่ยวชาญเรื่องนั้นเรื่องนี้ไป แต่มันจะต้องเป็นการหล่อหลอมทัศนคติ หล่อหลอมบุคลิกภาพ เพื่อที่ว่าคนเหล่านี้จะจะสามารถที่จะออกไปเป็นผู้นำในทางปัญญา และเป็นผู้นำในทางอื่น ๆ ได้ด้วย

ผมคิดว่าเรื่องศีลธรรมเรื่องจริยธรรมนั้น คงเป็นประเด็นที่เราเลี่ยงไม่ได้เพราะในสังคมอารยะ สิ่งเหล่านี้จะต้องเป็นตัวกำกับอยู่ ถ้าอย่างนั้นมหาวิทยาลัยในอุดมคติเท่า ๆ ที่เรามอง ๆ กันมามัน

ก็คงไม่มีบนผืนโลกนี้ที่ว่ามันพร้อมไปหมดทุกอย่าง แม้แต่มหาวิทยาลัยตะวันตกซึ่งเริ่มต้นขึ้น เริ่มต้นมาในรูปของโรงเรียนพระใกล้ชิดกับศาสนามาตั้งแต่เดิม มันก็มีกิจกรรมอะไรที่เป็นกิจกรรมอนารยะอยู่ประปราย เพียงแต่ว่าเขามีความสำนึกกว่าช่วยกันแก้ ในขณะที่บ้านเราในขณะนี้ ผมไม่แน่ใจว่าเราสำนึกในเรื่องนี้เท่าไร แต่ว่าการที่พยายามทำตัวให้เหมือนคนอื่นเขาแล้วคิดว่าโก้ สิ่งเหล่านี้ผมคิดว่ามันผิดทางมากกว่า ก็พยายามพูดหรือชักจูงกันอยู่เสมอแต่คงไม่ถนัดนักเพราะเราคิดว่าเราวิเศษ เมื่อเราวิเศษแล้วเราจะแสดงอย่างไรก็ตามคนเขาก็จะมาเอาตามเรา สังเกตดูให้ดีที่วัดลกดีย์วนี้มันก็ตกลงมหาวิทยาลัย พวกมหาวิทยาลัยจบออกไปก็ไปแย่งงานพวกตกลง บังเอิญได้เรียนสูงกว่าเขาก็เอาตกลงผิด ๆ ที่ไม่เข้าท่าเอามาทำให้มันตกลงระดับชาติขึ้น ซึ่งผมคิดว่ามันผิดอยู่ดี ผมยังคิดว่าพวกล้อต๊อดตกลงมากกว่านี้เยอะ ต้องคิดว่าอุดมคตินั้นตั้งไว้สูงไว้ก่อน แล้วพยายามจะเดินไปสู่สิ่งนั้นให้ได้ แต่ว่าจะถึงหรือไม่ถึงก็แล้วแต่กรณีไป ข้อสำคัญขอให้มีความอุดมคติอยู่ในใจถ้าไม่มีเลย มันก็เหมือนกับยาแก้ไออยู่ตรงนี้

ในทศวรรษของท่านอาจารย์เอาควรจะมีพัฒนามหาวิทยาลัยสำหรับอนาคตไปในทิศทางใดหรืออย่างไร

ดร. เจตนา นาควัชระ ผมคิดว่ามหาวิทยาลัยในอนาคตถ้าเราจะมองไปข้างหน้า สิ่งที่เราจะต้องเตรียมตัวไว้ก็คือว่า เตรียมรับความเปลี่ยนแปลง ความเปลี่ยนแปลงที่มันจะมาในหลาย ๆ

ระดับ ทั้งในแวดวงของสถาบันของเราเอง ในระดับ
ของสังคม ในระดับประเทศ แม้แต่ในระดับของ
ประชาคมนานาชาติ แต่ผมว่าการตั้งรับอย่างเดียว
นั้นคงไม่พอ เพราะว่าถ้าทำตามแต่เพียงหน้าที่ของ
ผู้ตั้งรับมันก็กลายเป็นว่า เป็นผู้ตามอยู่ตลอดเวลา
เพราะฉะนั้น มหาวิทยาลัยจะต้องทำหน้าที่เป็นตัว
กระตุ้นให้เกิดความเปลี่ยนแปลง ซึ่งเป็นความ
เปลี่ยนแปลงอันพึงปรารถนา อันนี้ผมต้องอ้างท่าน
ผู้ใหญ่อีกครั้งหนึ่งคือ อ้างอาจารย์เสน่ห์ จามริก
ท่านพูดไว้ในหลาย ๆ ที่แล้วว่า สิ่งที่เราควรคำนึงอยู่
ตลอดเวลา ก็คือว่า ทำอย่างไรความสามารถของ
เราในด้านวิชาการ กิจกรรมทั้งหลายทั้งปวงที่เรา
ทำอยู่ในมหาวิทยาลัย จะเป็นประโยชน์กับคนจำ
นวนมากได้ จะโดยทางตรงหรือทางอ้อมก็ตาม
เพราะฉะนั้นในอนาคตคงจะไม่ใช่เป็นสถาบันที่กัน
รั้วแล้วก็บอกว่า สถานที่ราชการผู้ไม่มีกิจห้ามเข้า
ความจริงมันเป็นสมบัติของประชาชน โดยเฉพาะ
ถ้าเราพูดถึงมหาวิทยาลัยของรัฐ แม้แต่เรา
ไปมองดูพัฒนาการในระยะหลัง ๆ ซึ่งเอกชนเข้า
มามีบทบาทมาก ว่ากันไปแล้วจะไปว่าเขาทำเพื่อ
การค้าอย่างเดียวมันก็ไม่ใช่ บทบาทของเขาใน
การที่จะสร้างประโยชน์ให้คนจำนวนมากมันมีอยู่
มันจะมีข้อจำกัดในบางเรื่อง เช่น ค่าเล่าเรียนมัน
แพง ซึ่งผมว่าสิ่งเหล่านี้เราแก้ได้ ในบางประเทศ
แม้แต่ว่าการไปเข้ามหาวิทยาลัยเอกชน รัฐหรือใน
ระดับท้องถิ่น เขาก็มีเงินที่จะช่วยเหลือ แต่ผมคิด
ว่าในอนาคตคงจะต้องไม่ลืมหลักการที่ว่า เราเป็น
สมบัติของประชาชนและก็จะต้องตอบแทนผู้ที่ซุบ
เลี้ยงเรามา พูดอย่างนี้คงไม่ค่อยเข้าใจ แม้แต่ที่เรา

กินเงินภาษีของราษฎรทุกวันนี้ ก็เอาไปใช้ผสมสี
ผสมห้า ลืมไปว่าต้องพูดถึงเรื่องเสรีภาพ ความเป็น
อิสระ ลืมไปว่าเราไม่สามารถจะเป็นอิสระได้
ร้อยเปอร์เซ็นต์ ตราบโคที่เรายังมีข้อผูกพันกับ
ประชาชน

**ในทอศนะของท่านอาจารย์ ท่านอาจารย์
คิดว่าแนวโน้มของงานวิจัยและงานวิชา
การในมหาวิทยาลัยควรจะเป็นอย่างไร**

ดร. เจตนา นาควัชระ ผมจะไม่พูดถึงเรื่อง
ความสนใจส่วนบุคคล งานวิจัยมันจะถูกอยู่กับ
ความสนใจส่วนบุคคลด้วย จะปฏิเสธไม่ได้ ถ้า
ความสนใจส่วนบุคคลไม่มีมันก็จะเจริญก้าวหน้า
ไม่ได้ ถ้ามามองภารกิจอีกอย่างที่ว่าทำอย่างไร
จะให้งานวิจัยนั้นไปเป็นประโยชน์ในวงที่กว้าง
ขึ้น ผมคิดว่าแนวโน้มที่มันควรจะเป็นคือ ใช้การ
วิจัยให้เป็นประโยชน์ในสองกรณี

กรณีหนึ่งคือว่า ช่วยให้เราได้รู้จักตนเองดีขึ้น
ผมไม่ใช่คำว่า ไทยศึกษา ซึ่งผมว่ามันอาจจะแคบ
เกินไป อย่างไรก็ตามการแสวงหาความรู้ พัฒนา
สติ จะช่วยให้เราได้รู้จักตนเองดีขึ้น และ
ในกรณีที่สองก็คือ ทำอย่างไรที่จะให้ประเทศของ
เราเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของประชาคมโลกได้อย่าง
ภาคภูมิ หมายความว่า รู้จักตัวเองเท่านั้นยังไม่พอ
แต่จะต้องพัฒนาการวิจัยไปถึงขั้นที่ว่าเราไปรู้จัก
แบบแผนของคนอื่น ชีวิตความเป็นอยู่ของคนอื่น
ผมไม่ได้พูดถึงเรื่องการถ่ายทอดเทคโนโลยีเพียง
อย่างเดียว ในระดับนั้นเป็นระดับที่ผมคิดว่ามัน
ไม่ยากนัก แต่ที่ยากที่สุดก็คือจะเอาความรู้ของเรา
ไปทำอย่างไรให้เรารู้จักตัวเอง รู้จักคนอื่น เมื่อเรา

รู้จักตัวเองและรู้จักคนอื่นแล้ว ในท้ายที่สุดผมว่าประชาคมโลกมันก็จะเป็นประชาคมที่เรียกว่ามีความสมานฉันท์กันดียิ่งขึ้น ภารกิจอันนี้เป็นภารกิจที่ดูแล้วอาจจะไกล แต่ถ้ามาดูกันใกล้ ๆ แล้วมันเป็นสิ่งที่ทำได้แล้วและก็ในบางกรณีเราอาจจะละเลยไปบ้าง เช่น ปัจจุบันถ้าเราพูดเรื่องไทย ก็ต้องว่าอะไรที่เป็นไทยไปหมด เรื่องที่มันเป็นต่างประเทศจะเอาเรื่องเดียวคือ เราจะรับอะไรที่มันเป็นเทคโนโลยีเท่านั้น นอกจากนั้นเราไม่สนใจอะไรเลย ซึ่งเทคโนโลยีมันไม่ได้มาโดยปราศจากข้อผูกพันในทางวัฒนธรรม ประเด็นเหล่านี้ ผมคงต้องขยายออกไปเพื่อตอบคำถามประเด็นอื่น ๆ

ในเรื่องเกี่ยวกับงานทางด้านวิจัย เราควรจะพัฒนางานวิจัยและงานวิชาการทางด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์อย่างไร

ดร. เจตนา นาควัชระ ผมคิดว่าโดยเฉพาะทางด้านสังคมศาสตร์ ในรอบ 30 ปีที่ผ่านมาก้าวหน้าไปรวดเร็วมาก งานวิจัยที่ออกมาทางนี้และไปเป็นประโยชน์ในการกำหนดนโยบายในการแก้ปัญหาประเทศนั้นก็มียู้อยู่ไม่น้อย ตัวอย่างชัดเจนที่สุดคือเรื่องประชากรศาสตร์ ซึ่งเป็นผลงานของคนกลุ่มหนึ่งซึ่งแรก ๆ ทำก็ยังไม่มีความมั่นใจนัก แต่ในที่สุดมันกลายเป็นนโยบายในระดับประเทศได้ ซึ่งทำให้บ้านเราอาจจะได้เปรียบประเทศอื่น ๆ อีกหลายประเทศเลยในขณะนี้ ว่าเราตั้งรับได้เร็วมากและก็ตั้งรับด้วยงานที่มันเป็นงานมีหลักวิชา ในแง่ที่ผมคิดว่าชัดเจน หน้าที่ของ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มันจะต้องพัฒนาเป็นความรู้ที่จะไปเป็นประโยชน์สำหรับอนาคตแน่นอนที่สุด

อีกตัวหนึ่งที่ผมคิดว่า มนุษยศาสตร์จะเข้ามาเสริมได้มาก นั่นก็คือเราจะต้องพัฒนาเรื่องความสำนึกในคุณค่าของความเป็นมนุษย์ ซึ่งตรงนี้ ผมได้เขียนไว้มากมายแล้ว ซึ่งไม่มีความจำเป็นอะไรที่จะเอามาพูดซ้ำอีก แต่มันจะมีประเด็นอันหนึ่งซึ่งผมคลางแคลงใจอยู่ตลอดเวลา ซึ่งผมว่าทางมนุษยศาสตร์นั้นไม่ค่อยจะมีปัญหาเท่ากับทางสังคมศาสตร์ นั่นก็คือว่าการลอกเลียนระเบียบวิธีการวิจัยจากสังคมตะวันตกโดยลอกเขามาทั้งนั้น แม้แต่การทำแบบสอบถามเป็นจำนวนมากก็แปลของเขามา ซึ่งแบบสอบถามของเขามันมาจากวัฒนธรรมอื่น ๆ ซึ่งต่างไปจากของเราและที่เรายังไม่ได้พัฒนา พัฒนาเรื่องระเบียบ วิธีการ จุดนี้เป็นจุดที่อ่อนที่สุด ถ้าถือว่าไม่สามารถจะพัฒนาวิธีการที่มันเหมาะสมกับบ้านเมืองของเราได้ คำตอบที่ออกมามันจะเฉไฉ ทางด้านมนุษยศาสตร์นี้มันไม่มีระเบียบวิธีวิจัยที่ตายตัวนัก ไม่มีทฤษฎีที่ตายตัว อาศัยความชัดเจนและใช้สติปัญญาของตัวนักวิจัยเองมากกว่า จะพลาดก็พลาดในระดับบุคคล แต่ทางสังคมศาสตร์นำวิกฤตคือชนกันพลาด แม้แต่ทางการศึกษาลองดูแบบสอบถามก็จะเห็นว่า อาจมาจากสำนักหนึ่งสำนักใดในอเมริกา ผมว่าถ้ารู้ว่าการคำตอบอย่างนี้ มันก็คงจะต้องพัฒนาเครื่องมือใหม่ที่เหมาะสมกับพื้นฐานของเรา เคยเห็นมาแล้ว ตัวอย่างการทำแบบสอบถามเรื่องปัญหาทางจริยธรรมของคนไทย ก็ไปลอกแบบสอบ

ถามของฝรั่งมาทั้งหมดเลย ก็เขากลับไม่เหมือนเรา พื้นฐานของเขาทางวัฒนธรรมก็ไม่เหมือนเรา ทางศาสนาไม่เหมือนกันเลย บางอันปรับได้ แต่บางอันก็ปรับไม่ได้ ผมคิดว่าคงต้องคิดเอาใหม่

งานวิจัย-งานวิชาการทางด้าน มนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ จะช่วย กระตุ้นการพัฒนาประเทศอย่างไร

ดร. เจตนา นาควัชระ ผมขอเสริมแต่เพียงเล็กน้อยเท่านั้น บางครั้งพวกเรามีความรู้สึกไม่มั่นใจในบางสาขา ว่ามันจะไม่ตรงกับความต้องการของประเทศ ที่เห็นได้อย่างเป็นรูปธรรม สมมุติว่า ผมเป็นครูภาษาต่างประเทศ ผมมีความล้นทับในเรื่องวรรณคดียุโรป โดยเฉพาะอย่างยิ่งวรรณคดีเยอรมัน และมันเกี่ยวข้องกับอย่างไรกับคนไทย เป็นส่วนมาก หลักการใหญ่ที่ผมใช้คือพยายามปรับตัวเองอยู่ตลอดเวลา นั่นก็คือผมไม่ได้สอนวรรณคดีเยอรมันกับนักศึกษาไทยอย่างที่คนเยอรมันสอนนักศึกษาเยอรมันในกรอบของสังคมเยอรมัน ผมถือว่าการเรียนวรรณคดีเยอรมันนั้นเป็นการกระตุ้นให้เราคิด เอามาเปรียบเทียบกับสภาพบ้านเมืองกับพื้นฐานทางวัฒนธรรมทางประวัติศาสตร์ของเราเอง ถ้าไม่คิดเปรียบเทียบเช่นนี้อยู่ตลอดเวลา มันก็เหมือนกับว่าพยายามจะเดินตามหลังเขา มันไม่มีวันที่จะเดินตามเขาทัน เพราะว่าเราเริ่มต้นช้ากว่าเขามากในศาสตร์อย่างนี้ มันไม่เหมือนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่อาจไล่กันง่ายกว่า

เพราะฉะนั้นมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์

ยังมีบทบาทอีกมากมายเลย ในการที่เราเปิดประตูออกไปรับประสบการณ์อันกว้างขวางมาก จากวัฒนธรรมอื่น ๆ แล้วเมื่อได้ประสบการณ์เหล่านี้ แล้วนำมาพัฒนาความสำนึกในตัวของเราเองว่าเรายืนอยู่ตรงไหน ยืนอยู่ตรงไหนในประชาคมโลก ผมคิดว่าประชาคมโลก เรื่องการติดต่อผูกพันต่างประเทศ คงจะเลี่ยนไม่ได้ในโลกปัจจุบัน เพราะว่าเราเปิดประเทศมานานแล้ว ผมไปอ่านหลักฐานประวัติศาสตร์ของฝรั่งเศสพูดไว้ชัดเจนว่า ตอนที่โกษาปานไปถึงราชสำนักฝรั่งเศส ปรากฏเขาเขียนเอาไว้ สมชายโกษาปานว่า พูดจาว้างไพเราะ และคนไทยใจกว้างเหลือเกินที่เปิดประเทศรับเขา อยากมาสอนศาสนาที่ยินดี แล้วย้อนถามกลับว่า ถ้าคนไทยจะไปตั้งวัดศาสนาพุทธในประเทศเขา เขาจะยอมไหม เรื่องนโยบายเปิดประเทศมันเป็นมานานแล้ว ผมว่ามันเป็นจุดแข็งของเรา ที่อ่อนมาก ๆ ในเรื่องนี้คือ ภาษาต่างประเทศ ไม่ใช่เรื่องอ่อนภาษาอังกฤษ ภาษาอังกฤษของเราอยู่ในเกณฑ์ซึ่งใช้ได้เมื่อเทียบกับประเทศอื่น ๆ บางประเทศอย่างญี่ปุ่นเดี๋ยวนี้ก็ถดถอยไปมากแล้ว พูดไม่ได้เลยแต่อาจจะอ่านได้ แต่ผมถือว่าเอาตัวเข้าไปผูกกับภาษาต่างประเทศภาษาเดียว พูดกันมาเป็นร้อย ๆ ปี เราก็รับความคิดเขามา มันซึมเข้ามาจนเราก็คิดเหมือนคนที่พูดภาษาอังกฤษ ถ้าอยากจะเรียนภาษาต่างประเทศควรจะเรียนภาษาอื่น ๆ อีกมากมาย ประเทศรอบบ้านเรา คนรุ่นผมมันพลาดไปแล้วที่ไปผูกอยู่กับภาษาตะวันตกมากเกินไป แล้วก็มาสำนึกได้มันก็แก่แล้ว แต่ว่าผมไม่อยากเห็นคนรุ่นหลังทำอะไรที่ผิดเหมือนรุ่นผม ซึ่งเป็น

ฝรั่งไปโดยปริยาย

เรื่องของมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ คือการเปิดประตูออกไปหาประชาคมโลก ต้องเปิดให้กว้างที่สุด แต่ถ้าเปิดให้กว้างเท่าไรหมายความว่าเราจะต้องรู้จักตัวเองอย่างดีพอ ๆ กัน ไม่เช่นนั้นก็จะถูกเขากลิ้ง ผมคิดว่า อาณานิคมทางปัญญาเป็นสิ่งที่เลวร้ายรุนแรงกว่าอาณานิคมทางการเมือง การที่เราไม่เคยเป็นเมืองขึ้นใคร ไม่ได้หมายความว่าเราไม่ได้เป็นเมืองขึ้นทางปัญญา สิ่งเหล่านี้มันซึมเข้าไปลึกกว่าพวกที่เป็นเมืองขึ้นเสียอีก เพราะเขามีความล้าช้าตลอดเวลาว่า เขาจะต้องมีการต่อสู้ ไม่ยอมรับอะไรง่าย ๆ ของเรานี้มันเฉื่อยเดินตามฝรั่งมาแต่ไหนแต่ไรแล้ว ความจริงวิธีการเรียนของฝรั่งมันย้อนหลังไปกว่า 100 ปี เสียด้วยซ้ำ

การส่งเสริมและผลักดันการค้นคว้าวิจัยในมหาวิทยาลัยในปัจจุบัน ควรส่งเสริมและผลักดันทางด้านใดและอย่างไร

ดร. เจตนา นาควัชระ ขอเริ่มต้นด้วยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีก่อน โดยอ้างความเห็นของเพื่อน ๆ รุ่นเดียวกัน ซึ่งเป็นอาจารย์ทางด้านนี้ ในมหาวิทยาลัยในประเทศไทยมา 20 ปีแล้ว มีความอัดอั้นตันใจเหลือเกิน เพราะว่า หลักการของพวกเขาคืออยากจะพัฒนาคนที่มีความเชี่ยวชาญในด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ให้คิดเองเป็น ประดิษฐ์ได้ สร้างได้ โดยเหมาะสมกับสภาพแวดล้อม เขาคิดว่าเขาทำไปได้ในระดับหนึ่งเท่านั้น แต่พอลูกศิษย์ของเขาจบการศึกษาไปแล้ว ตลาด

แรงงานโดยเฉพาะอย่างยิ่งพวกที่อยู่ในฝ่ายอุตสาหกรรมนั้นใจร้อน ไม่เคยเปิดโอกาสให้ลูกศิษย์ของเขา ซึ่งเขาสอนมาให้คิดได้ คิดได้สร้างอะไรด้วยตัวเองเลย สิ่งพวกนี้ต้องการคือต้องการวิศวกรที่เปิดแคตตาลอคเป็น มันมีคำซึ่งเพื่อน ๆ ผมเขาใช้ว่า “แคตตาลอคเอนจินีเยร์” คือว่า ทำได้อย่างเดียวคือ เปิดแคตตาลอคดูแล้วก็ซื้อเข้ามา ที่เราเห็นกันมากฝั่งทะเลตะวันออก ที่เห็นกันมากมาย ซื้อเขามาทั้งนั้น มันเร็วดี นั่นคือเรื่องของความมั่งง่ายของสังคมผู้บริโภคซึ่งเราเป็นมานานแล้ว ขณะนี้มันขยายวงออกไปจนน่าวิตกมาก

เรื่องของการศึกษาและการค้นคว้าวิจัย ผมว่าหลักการใหญ่ที่สุดก็คือว่า ทำอย่างไรจึงจะใช้การศึกษาค้นคว้าวิจัยเหล่านี้ ช่วยให้เราได้พึ่งตนเองมากขึ้น ได้คิดอะไรเองมากขึ้น สร้างอะไรเองมากขึ้น แม้จนกระทั่งสร้างเครื่องมือด้วยตนเองก็น่าจะทำได้ ถ้าไปเทียบกับประเทศใกล้เคียง ๆ บ้านเราอย่างอินเดีย ไปไกลกว่าเรามาก ในด้านที่เขาพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และศาสตร์สาขาอื่นของเขา โดยทั่วไปในระดับซึ่งจะผลิตอะไรออกมาให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม แม้แต่เรื่องรถยนต์มันไม่ได้หลากหลายอย่างบ้านเรา แต่ว่าก็พอใช้ของเขา ราคาถูก ทุกคนใช้รถยนต์เหมือนกัน ปลั๊กกระถรวงก็นั่งรถเหมือนกับคนอื่น ๆ การที่เราคิดอยากจะไปให้ทันคนอื่นเขา มันก็เป็นสิ่งที่ดีคือการศึกษาค้นคว้า อะไรบางอย่างมันต้องไปให้สุดพรมแดนความรู้ แต่มาถึงขั้นเรื่องผลิตคงจะต้องคิดอีกที แค่นั้นที่เป็นการลงทุนที่คุ้มค่า การลงทุนที่คุ้มค่าของผมไม่ได้หมายความว่ามาวัดกัน

ด้วยตัวเงินว่าลงทุนเท่านั้นแล้วได้ผลตอบแทนเท่านั้น แต่คือการที่ทำให้คนของเรามั่นใจในตนเองได้ ถ้าเมื่อไรเรามีความมั่นใจในตนเอง สามารถที่จะใช้ความรู้ที่มาจากการศึกษาของเรา เพื่อที่จะนำไปสู่การผลิตที่จะเป็นประโยชน์กับคนของเรา ก่อน ส่วนเรื่องอื่น ๆ ที่จะส่งผลออกมาอะไรนั้น ตามมาทีหลัง ถ้าเป็นอย่างนั้นแล้วผมคิดว่าเราอาจจะไม่ร่ำรวยนัก แต่ในระยะยาวเราจะมีรากฐานที่มั่นคงมีความพยายามที่จะทำประเทศของเราให้เป็นประเทศเป็นเมืองผ่าน คือซื้อเทคโนโลยีเข้ามา ซื้อวัตถุดิบเข้ามา มาผลิตในนี้ เพราะว่ากฎหมายของเราอาจจะหย่อน ๆ หน่อยภาษีของเราอาจจะไม่แรงนัก ที่ยิ่งไปกว่านั้นก็คือแรงงานของเรามันถูก เพราะฉะนั้น ต้นทุนการผลิตมันถูก มันก็สามารถไปตลาดกับเขาได้ แต่จะไปได้นานอีกสักเท่าไร ยิ่งผลิตมากเท่าไร ยิ่งได้มากเท่าไร ก็ยิ่งใช้มากเท่านั้น ขณะนี้รู้สึกว่ายาวเวลาไม่ก็ปีเราใช้พลังงานเพิ่มขึ้นมาก หน้าที่ของอุดมศึกษาที่พูดมาแล้วตอนต้นว่า จะต้องสร้างอะไรที่มันเป็นประโยชน์ต่อสังคมส่วนใหญ่ ผมก็คิดว่าเรื่องของการวิจัยก็เหมือนกัน วิจัยเพื่อที่จะฟังตัวเองให้ได้มากที่สุด

อยากทบทวนทฤษฎีของท่านอาจารย์ที่มีต่อการวิจัยเชิงปริมาณ การวิจัยเชิงคุณภาพ และการวิจัยและพัฒนา

ดร. เจตนา นาควัชระ นักวิชาการด้านการศึกษาท่านหนึ่งซึ่งผมนับถือมากคืออาจารย์พนัสเพียรชัย ซึ่งท่านเริ่มต้นมาด้วยวิจัยเชิงปริมาณ

และท่านก็พูดอยู่ตลอดเวลาว่า ครูฝรั่งเขาสอนมาอย่างนี้ก็ว่าตามเขาไป แต่ในระยะหลัง ๆ ท่านกลับมาผลักดันให้เกิดแนวทางวิจัยเชิงคุณภาพมากขึ้น เพราะท่านคิดว่าไปทางเดียวมันอาจจะหลงทางได้ ถ้าดูตัวอย่างอย่างอาจารย์พนัสแล้ว ผมคิดว่ามันคือทางสายกลางที่เราควรจะไป คือจะมาถึงก่อนว่า จะเป็นวิจัยเชิงปริมาณหรือจะเป็นวิจัยเชิงคุณภาพ ตั้งเข็มไว้ก่อนนั้นไม่ได้ ควรจะดูก่อนว่าปัญหาเป็นอย่างไร และจะแก้ปัญหานั้นด้วยวิธีการวิจัยแบบใด อย่างผมพูดถึงเพื่อนผมเองที่อยู่ในสาขาวรรณคดี ซึ่งจะเกลียดตัวเลข ซึ่งไม่ได้แปลว่าเขาอ่อนเลข แต่ว่าถูกหล่อหลอมกันมาว่าถ้าฉันเป็นอักษรศาสตร์ฉันจะไม่ใช้วิธีการเชิงปริมาณเลย ซึ่งผมว่ามันเป็นการปิดประตูตายเกินไป การวิจัยบางอย่าง เช่น การวิจัยเกี่ยวกับเรื่องผู้อ่านหนังสือ เราไม่สามารถที่จะใช้การวิจัยเชิงคุณภาพได้ตลอดในทุกกรณีไป เช่น ถ้าต้องการจะรู้ว่าหนังสือเล่มนี้เป็นที่นิยมมากน้อยแค่ไหน บางครั้งก็ต้องใช้วิธีการเชิงปริมาณเพื่อให้รู้ว่ามันมีผู้อ่านจำนวนมาก แต่เมื่อรู้ว่ามีผู้อ่านจำนวนมากแล้วมันก็ต้องเจาะลงไปด้วยการวิจัยเชิงคุณภาพ เช่น ไปสัมภาษณ์เขาว่า ทำไมเด็กถึงอ่านหนังสือเล่มนี้ ผมคิดว่าทั้งสองอย่างมันน่าจะเดินไปด้วยกันได้ มันอยู่ที่ว่ารุ่นแรก ๆ ท่านเชี่ยวชาญด้านปริมาณกันมากเหลือเกิน ซึ่งขณะนี้เกิดปฏิกิริยาตอบโต้ มีการตั้งสมาคมการวิจัยเชิงคุณภาพกันขึ้นแล้ว ซึ่งผมก็เห็นใจว่ามันจำเป็นอยู่แต่ถ้าประสานทั้งสองอย่างน่าจะดี

ส่วนการวิจัยและพัฒนานั้นไม่ใช่จะทำให้ได้ทุกกรณี มันจะต้องเป็นการวิจัยที่จะส่งผลในทาง

ปฏิบัติที่เป็นรูปธรรม อย่างที่ขอนแก่นนั้นชัดเจน ว่าที่ตั้งมหาวิทยาลัยขอนแก่น ก็เพื่อต้องการมหาวิทยาลัยที่ไปอยู่ในที่จะไปพัฒนาบ้านเมืองในถิ่นนั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในทางด้านเกษตรและในทางด้านเทคโนโลยี ตั้งทีแรกเป็นไปทางวิเศษไปทางเกษตรก่อน สถาบันอย่างสถาบันวิจัยของขอนแก่นที่เติบโตขึ้นมาในระยะแรก ๆ ผมเลยว่า วิจัยและพัฒนาแต่หลังจากนั้นมาเขาก็เล่นเรื่องอื่นแล้ว เช่น ไปเล่นเรื่องพื้นบ้านกันมากขึ้น ซึ่งเฉพาะพื้นบ้านไม่ใช่วิจัยและพัฒนาไม่ได้ แต่มันต้องเป็นการรวบรวมความรู้ก่อน รู้ด้วยว่าสภาพบ้านเมืองเป็นอย่างไรอย่างนี้ ศิลปะพื้นบ้านเป็นอย่างไรอย่างนี้ จึงจะมาวางแผนทางที่เราจะนำเอาสิ่งที่เราอนุรักษ์เอาไว้มาให้มันเดินไปสู่อนาคตได้อย่างไร ผมคิดว่า การวิจัยและพัฒนาเป็นหลักการที่ดี ซึ่งมันน่าจะใช้ได้ไปในสถาบันในหลาย ๆ ประเภท แต่ไม่ควรจะไปบีบบังคับว่า โครงการทุกโครงการจะต้องเป็นวิจัยและพัฒนา

ปัจจุบัน มหาวิทยาลัยจิจจจจกับการค้นคว้าวิจัยและงานวิชาการมาน้อยเพียงใด

ดร. เจตนา นาควัชระ ตอบอย่างตรงที่สุดคือว่า เขาว่าเขาจริงจัง เขาว่าเขาเป็นอย่างนั้น และก็ในระบบนี้ มันก็มีสิ่งล่อใจอยู่มากที่ทำให้คนทำวิจัย สิ่งล่อใจอันที่หนึ่งก็คือว่า ตำแหน่งทางวิชาการผูกอยู่กับงานวิจัยในหลาย ๆ ระดับ สิ่งล่อใจที่สองก็คือว่า มีทุนวิจัยเพิ่มมากขึ้นกว่าเดิมแน่นอนมาจากหลาย ๆ แหล่ง สิ่งล่อใจที่สามคือว่าการวิจัยเป็นหนทางที่จะนำไปสู่การหารายได้ทั้งใน

ระดับบุคคลและในระดับสถาบัน ถามว่าสามสิ่งนี้จะเป็นตัวที่ว่าเราจริงจังกับการวิจัยสักเพียงไหน ตอบอย่างตรงไปตรงมาว่าผมไม่มีความแน่ใจเลยว่าสามสิ่งนี้จะทำให้เกิดการวิจัยงานที่มีคุณภาพอย่างแท้จริง ผมคิดว่าถ้าจริงจังกับงานวิจัย มันน่าจะพัฒนาแนวทางอะไรบางอย่าง ซึ่งผมอยากจะเสนอเอาไว้

แนวทางที่ 1 ก็คือว่าเราจะต้องสร้างความกระหายในหมู่นักวิชาการทั้งที่เป็นอาจารย์และทั้งที่เป็นนักศึกษา สร้างความกระหายที่จะอยากรู้ ถ้าไม่มีความอยากรู้มันก็ไม่มีการวิจัย เพียงแต่ว่ามีทุนวิจัยมาล่อก็เขียนโครงการตามที่เขามาลแล้วก็ผลที่ออกมามันก็อ่านดูแล้วก็เหมือนว่าซังกะต่ายทำ มันไม่ได้อะไร ตรงนี้สำคัญมากถ้าระบบการศึกษาของเราไม่ได้กระตุ้นให้คนอยากรู้ งานวิจัยที่ดีที่มีคุณภาพมันไม่เกิด

แนวทางที่ 2 คือว่าเราจะเกิดความมั่นใจก็ต่อเมื่อเราสามารถทำงานวิจัยแล้วมันออกไปแก้ปัญหของสังคมได้ ซึ่งตรงนี้มีไม่ได้เปรียบเสียเปรียบในระหว่างวิชา แน่นนอน งานวิจัยในบางสาขานั้นมันไม่เห็นเป็นรูปธรรมนัก แต่มันก็อาจจะไปสนองในข้อที่ 1 ได้ ในเรื่องที่ว่าความกระหายที่จะอยากรู้

แนวทางที่ 3 ซึ่งผมว่ากำลังจะเลยกันอย่างมากจริง ๆ ก็คือว่า งานวิจัยที่ดีน่าจะกลับไปเป็นประโยชน์ต่อการเรียนการสอน ผมไม่เห็นด้วยกับการมาตั้งแยกประเภทว่า เป็นการวิจัยเพื่อพัฒนา

การเรียนการสอน มันไม่ใช่คนที่ฝีมือจริง ๆ จะได้หัวข้อวิจัยมาจากชั้นเรียน และเมื่อวิจัยเสร็จแล้วจะกลับไปเป็นประโยชน์ต่อนักศึกษาที่อยู่ในชั้นเรียนด้วย ถ้ายังไม่ถึงระดับนั้น พูดได้ว่าไม่เก่งจริง คนที่เก่งจริงถึงจะวิจัยในระดับสูงไปสุดพรมแดนแห่งความรู้อย่างไร ก็ต้องสามารถที่จะกรองความรู้เหล่านั้น มาถ่ายทอดให้กับคนได้ในหลาย ๆ ระดับ

ถ้าเป็นอย่างนี้แล้วผมไม่เกิดความแน่ใจว่า 3 ประเด็นที่ผมพูดมานี้ มันเป็นหลักการซึ่งมหาวิทยาลัยหรือสถาบันอุดมศึกษาส่วนใหญ่ยึดว่าเป็นแนวทางที่เขาอยากจะทำ เขาพัฒนาสิ่งล่อใจที่ผมว่ามากกว่า ตรงนี้ค่อนข้างจะออกมาลบล้างหน่อย ผมยังคิดว่ามันยังไม่ไปไกลนัก เท่าที่ควรจะเป็น

ท่านอาจารย์มีทฤษฎะอย่างไร ในการที่มหาวิทยาลัยในประเทศไทยกำลังตื่นตัวไปกับการเป็นประเทศอุตสาหกรรมใหม่

ดร. เจตนา นาควัชระ ผมคิดว่าการศึกษาจะต้องพัฒนาอุตสาหกรรมเป็นสิ่งที่เลี่ยงไม่ได้ แต่ว่าถ้าจะเอาตัวชี้บางประการของประเทศในเอเชียบางประเทศมาเป็นตัวตั้ง แล้วบอกว่า เราจะต้องไปเป็นประเทศอุตสาหกรรมใหม่ ซึ่งจะต้องมีอินดิเคเตอร์ในทางเศรษฐกิจอย่างนั้น ๆ ตามเขาไป แล้วจะต้องเร่งให้เร็วที่สุดที่จะให้ไปถึงจุดนั้น ผมไม่คิดว่าเราจะต้องเดินตาม เราควรจะไปตามวิธีที่เราเห็นว่าเหมาะสม หรือว่าด้วยระยะเวลาที่เราคิดว่ามันเหมาะกับเรา ไม่จำเป็นจะต้องไปเร่งถึง

ขนาดนั้น เพราะเท่าที่เร่งมานั้นมันก็ล่อแหลมอยู่ อย่างที่ผมพูดในตอนแรกว่า เราไม่มีเทคโนโลยีของเราเอง ถ้าจะเร่งแบบนั้น เมื่อเราทำอะไรขึ้นมาจะต้องไปซื้อเขามาผลิตเท่านั้น การซื้อมาเพื่อมาผลิต มันไม่ใช่สิ่งที่เป็นการหลัก การที่สถาบันอุดมศึกษาจะเป็น ที่จะต้องไปเดินตาม ผมไม่คิดว่าจะอย่างนั้น แต่ที่ผมคิดว่ามันมีอันตรายอยู่กับการที่จะเร่งไปเป็นนิส มีอันตรายอยู่ 3 อย่าง ซึ่งยากจะพูดเอาไว้แล้วก็เราคงจะต้องเสี่ยง

ประเด็นที่ 1 การผูกพันอยู่กับเครื่องจักรกล ทำอย่างไรที่มันจะไม่ไปทำลายความเป็นมนุษย์ ซึ่งถ้าพูดในกรอบของสถาบันอุดมศึกษามันเป็นเรื่องของการสร้างทัศนคติ ซึ่งเราคงจะต้องไม่ลืมว่าเราเป็นนาย ไม่ใช่เราเป็นบ่าวของเครื่องจักรเหล่านี้ สิ่งที่ผมกลัวที่สุดในขณะนี้ก็คือว่า มีคนจำนวนหนึ่งซึ่งผมอยู่ในที่ซึ่งสำคัญ ๆ มาก เช่น วิจัยด้านนโยบายและจะบ่อนผลงานวิจัยด้านนโยบายให้กับรัฐ เพื่อรัฐจะไปกำหนดทิศทางในการพัฒนาประเทศ คนเหล่านี้รู้จักอยู่สิ่งเดียวคือว่า “สมองกล” ใช้เวลาตลอดวันนั่งอยู่หน้าจอสมองกลนั้น เราคิดว่าเราเป็นพอมดที่มีพลังมหาศาล เรียกข้อมูลมาได้จากทั่วโลก กดปุ่มนั้น กดปุ่มนี้ แล้วในที่สุดมันออกมาเป็นคำตอบ ได้คำตอบ และคำตอบเหล่านั้นไม่ได้ได้มาจากการที่มนุษย์สัมผัสกับมนุษย์เลย ถ้าเขาพูดถึงเรื่องข้าว เขาก็อาจจะไม่เคยเห็นเลยว่าชาวนาทำข้าวทำอย่างไร แต่ถ้าถามถึงเรื่องนาข้าวกับนาหว่าน เขาคงได้คำตอบจากสมองกลคือกดปุ่มอะไร แล้วได้ตัวเลขหรือข้อมูลที่เกี่ยวข้องว่า นาข้าวกับนาหว่านให้ผลผลิตต่างกัน

เท่าไร แต่เขาไม่รู้ว่าพื้นเพของสิ่งเหล่านี้ทาง
วัฒนธรรมมันเป็นอย่างไร จนเหล่านี้เป็นบุคคลที่
อันตรายที่สุดและกำลังจะเพิ่มจำนวนมากขึ้นทุกที
ผมพูดตรง ๆ นะว่า ผมกลัววิศวกรน้อยกว่า
ผมกลัวนักเศรษฐศาสตร์ที่บ้องตัน วิศวกรอย่างไร
ก็ต้องผลิตอะไรออกมาซึ่งคนต้องเอาไปใช้ แต่พวก
นักวางแผนซึ่งขาดประสบการณ์ที่แท้จริงน่ากลัว
มาก ๆ เลย เพราะข้อมูลของเขามันหุติภูมิ มันขึ้น
สองทั้งสิ้น เขาไม่ได้ลงสัมผัสกับของจริงเลย ตรงนี้
ที่ว่านักสมันขึ้นอยู่กับเครื่องจักรกลเหล่านี้ ขึ้นอยู่
มากทีเดียวต้องระวัง

ประเด็นที่ 2 ที่ผมคิดว่าน่ากลัวก็คือว่าเมื่อ
มันเกิดจากการที่จะเร่งการพัฒนา การแข่งขันก็
จะต้องรุนแรงขึ้นทุกที การแข่งขันที่รุนแรงขึ้นจะ
เป็นการแข่งขันที่รุนแรงในระดับนานาชาติด้วย
และเป็นการแข่งขันกันระหว่างกลุ่มบุคคลในกรอบ
สังคมของเราเอง ก็ต้องมีผู้แพ้มีผู้ชนะ และถ้ามหา
วิทยาลัยโง่เขลาเบาปัญญา พอที่จะบอกว่าทุกคน
ต้องไปเป็นผู้ชนะหมด ในที่สุดคนก็เหยียบกันตาย
ไม่พูดถึงเรื่องศีลธรรมเลย ไม่พูดถึงเรื่องความเอื้อ
เพื่อเผื่อแผ่ ความโอบอ้อมอารีอะไรเลย สังคม
เหล่านี้อยู่ไม่ได้ ในระดับโลกแข่งกันไปมาก ๆ ถ้า

อ่านประวัติศาสตร์โลกให้ทะลุแล้ว การแข่งขันใน
ทางการค้านำไปสู่สงครามทุกครั้ง จะมาคิดว่า
เพราะมีระเบิดนิวเคลียร์แล้วคนเลยไม่กล้าปล่อย
ระเบิดนิวเคลียร์ใส่กัน มันก็ยังมีระเบิดอื่น ๆ ที่มัน
ปล่อยใส่กันอยู่ตลอดเวลาในขณะนี้ ผมคิดว่า
อันตรายเรื่องนี้

ประเด็นที่ 3 ที่อยากจะพูดถึงก็คือว่า มันน่า
กลัวว่าถ้าเร่งกันมาก ๆ แล้วเราจะผลิตคนที่ ผม
เรียกว่า “วณิชนู่วัฒนธรรม” ซึ่งน่ากลัวมาก
เช่นว่า จะไปเปิดประตู จะทำสนามรบให้เป็นสนาม
การค้า เขาจะเอาอะไรมาซื้อ คูอย่างอินโดจีน
เราก็ไม่ค่อยรู้จักเขาดีเท่าไร เพราะว่าประวัติ
ศาสตร์ที่ให้เรียนในโรงเรียนมันเป็นประวัติศาสตร์
ทิศตะวันตกของประเทศไทย ส่วนใหญ่คือไทยและ
พม่า คือเรียนซ้ำ ๆ กันอยู่อย่างนั้น พระนเรศวร
ชนช้างในชวितเรก 4-5 ครั้ง ประถมครึ่งหนึ่ง
มัธยมต้นครึ่งหนึ่ง มัธยมปลายอีกครึ่งหนึ่ง เข้า
มหาวิทยาลัยก็เรียนพระนเรศวรชนช้างอยู่เท่านั้น
แต่ไม่เคยพูดเรื่องไทยรบพวน ไทยรบลาว ไทยรบ
เขมร พูดอย่างสั้น ๆ มาก ถ้าพูดไปก็มักจะเป็นการ
ให้เกียรติแก่ความยิ่งใหญ่ของเราเอง ทราูไม่ว่าเขา
คิดว่าอย่างไร เขาไม่ไว้ใจเราเลย ผมเคยมีประสบ
การณ์ เคยทำงานในองค์การระหว่างประเทศ และ
ติดต่อกับต่างประเทศ แม้แต่ลาวซึ่งความจริงก็เป็น
พี่น้องกัน เขาก็พูดว่าเราเป็นพี่น้องกับเขา แต่เรา
รู้สึกจะเป็นที่ซึ่งเขาเปรียบเขาอยู่ เขามองเราอย่าง
นั้น เพราะฉะนั้นเข้าไปโดยไม่มีพื้นฐานทางวัฒนธรรม
เลย มันอาจจะไม่สำเร็จ และการที่ประกาศ
ว่าจะเข้าไปค้า ใครก็ตามที่เรอบอกว่าพ่อค้ากำลัง

จะมา เขาก็ต้องตั้งรับไว้ก่อนว่าพ่อค้านั้นจะต้อง
มาเอาเปรียบเขา มันไม่ง่ายอย่างที่คิด ผมคิดว่าที่
พูดกันอย่างนี้มันเป็นการเมืองมากกว่าที่จะเป็น
นโยบายที่เรามีผลออกมาได้ในอย่างเป็นรูปธรรม
ในระยะเวลาอันสั้น ผมไม่เชื่ออย่างนั้น

เพราะฉะนั้น เรื่องการที่จะเป็นนิถุสน์ มัน
ไม่น่าที่จะมาครอบปรัชญาอุดมศึกษาเสียจนทำให้
เราละเลยปรัชญาหรือหลักการใหญ่ ๆ ที่ผมพูดไว้
ในตอนต้น เรื่องสร้างสังคมไทย

**ในฐานะที่อาจารย์เป็นนักวิชาการที่มีชื่อเสียง ท่านอาจารย์มองมหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒอย่างไร**

ดร. เจตนา นาควัชระ

ประการแรก เมื่อเดิมเรามอง มศว ว่าเป็น
สถาบันผลิตครู แล้วในปัจจุบันนี้ มศว เปลี่ยน
บทบาทมาเป็นมหาวิทยาลัยที่มีภารกิจเหมือนกับ
มหาวิทยาลัยใหญ่ ๆ ทั่วไป บทบาทนี้ยังไม่ชัดเจน
ความสามารถในด้านวิชาการสาขาต่าง ๆ อะไรที่
มศว พยายามจะพัฒนาขึ้นมาเนื้ผมก็ว่าเป็นสิ่งที่น่า
สนับสนุน แต่โดยสายตาของคนภายนอกแล้ว ยังผูก
อยู่กับภาพเดิม ผูกอยู่กับภาพที่ว่า มศว ยังเป็น
สถาบันผลิตครู เพราะฉะนั้น ในระยะเวลาข้าง
หน้า ผมคิดว่า มศว จะต้องเร่ง เร่งที่จะสร้าง
ศักยภาพในทางวิชาการให้เป็นที่ประจักษ์กับคน
ภายนอก แล้วจะต้องมีผลงานอะไรซึ่งมันเกินเลย
ไปจากผลงานของการผลิตครู

ประการที่สอง เรื่องมหาวิทยาลัยที่มีวิทยา-
เขตมาก ๆ ผมก็ทราบว่ามีปัญหา ผมยังคิดว่าใน

ระยะยาว คงจะรักษาวิทยาเขตเหล่านี้ไว้ให้เป็น
มศว ไม่ได้ ก็คงจะต้องปรับเปลี่ยนรูปอะไรไปบ้าง
อย่างที่พิษณุโลกจะแยกออกไปหรือว่าบางแสนจะ
แยกออกไป ผมก็คิดว่ามันถึงเวลาแล้ว ที่อื่นก็คง
เช่นกัน แต่เรื่องนี้เป็นนโยบายในระดับรัฐ เพราะ
ว่าต้องมีเรื่องของการใช้ทรัพยากรที่สูงมากที่จะ
พัฒนาให้เป็นมหาวิทยาลัยอิสระขึ้นมา แต่ในระยะ
ยาวนี้คงจะเป็นไปในรูปนั้น

ประการที่สาม ที่อยากจะพูดถึงก็คือว่า
ผมค่อนข้างจะตกใจเมื่อตอนที่มีการจัดสรรหาอธิ-
การบดี ผมไปเลคเชอร์ที่ มศว แล้วได้เห็นรูปถ่าย
เบอร์ 1 เบอร์ 2 เบอร์ 3 ของคนที่สมัครเป็นอธิ-
การบดี ผมไม่ค่อยจะสบายใจกับสิ่งเหล่านี้ ผมรู้สึก
ว่า มศว เป็นมหาวิทยาลัยที่ใหญ่ น่าจะทำอะไรที่
แหวกไปจากที่คนอื่นเขาทำกันบ้าง สิ่งที่ผมอยาก
จะเห็นในเมืองไทยแล้วมันก็ไม่เห็น ตรงนี้ขอยอม
รับว่าเป็นความคิดตะวันตก คือ “สรรหา” แปลว่า
ไปอ้อนวอนคนที่มีฝีมือเขาให้มาลำบากกับเราชั่ว
ระยะหนึ่ง โดยที่เราให้ความมั่นใจกับเขาว่า เรา
มีความจริงใจ ซึ่งมันยังไม่เกิดขึ้นที่ไหนเลย ผม
อยากจะเห็นว่า มศว เป็นผู้นำอันนี้ได้หรือไม่
เพราะว่าในต่างประเทศนี้ชัดเจนมากมันไม่ได้เอิก-
เกริกอะไรถึงขนาดนี้ แต่ว่าสรรหากันเป็นปี ไปหา
คนโน้น ไปหาคนนี้ ไปนั่งคุยกับเขา กรรมการ
สรรหาต้องทำงานหนักมากเลยไม่ใช่ว่าเขาคนที่
อยากเป็น แต่ไปเปลี่ยนใจคนที่ไม่อยากเป็น ซึ่งเรา
มั่นใจว่า เป็นคนที่มีฝีมือ ถ้าอย่างนั้นอุดมศึกษา
บ้านเราจะไปได้ฉิวเลย

**ท่านอาจารย์มีประเด็นอื่น ๆ ที่จะย้ำหรือ
เพิ่มเติมอีกไหมครับ**

ดร. เจตนา นาควัชระ ผมกลัวนักวิจัยระดับ
ชาติที่ไม่ยอมสอนหนังสือและยังอยู่ในมหาวิทยาลัย
กลัวมาก ไม่มีเวลาให้กับนักศึกษา ฉะนั้นคนระ-
ดับชาติไปแล้ว ผมยังคิดว่า ในบางสาขาถ้าต้อง
การผลงานวิจัยที่มันไปในระดับสูง บุกเบิกพรอม
แดนความรู้ใหม่ ก็ควรไปตั้งสถาบันวิจัยเฉพาะ
ทาง อาจจะนอกมหาวิทยาลัยก็ได้ โดยมีความสัม-
พันธ์กับมหาวิทยาลัยอยู่บ้าง ฟังพาอาศัยกันได้
แต่คนที่อยากจะทำอย่างนั้นแล้วยังเป็นครูสอน
หนังสืออยู่ ทำยากมาก เห็นตัวอย่างมาแล้วในเยอรม-
นี ซึ่งเดิมไม่มี คือเขามีสถาบันวิจัยเฉพาะไม่ได้
เป็นมหาวิทยาลัย แต่นักวิจัยที่นั่นอยู่ในระดับโน-
เบลไพรซ์ แล้วเขาได้รับเชิญมาเป็นศาสตราจารย์
พิเศษ มหาวิทยาลัยเชิญเขามาสอนเป็นบางวิชา
เป็นครั้งเป็นคราว เขาก็ยังมีความสัมพันธ์กับมหา-
วิทยาลัยอยู่ แต่เขาไม่ต้องมาพะวงว่า เขามีเวลาให้
กับนักศึกษาอย่างน้อยแค่ไหน ผมว่าคนซึ่งยังสอง
จิตสองใจอยู่ในขณะนี้ตกอยู่ในภาวะที่ลำบากมาก
แล้วเวลาที่เขาจะต้องตัดสินใจนี้ ในหลาย ๆ กรณี
เขาจะตัดสินใจเข้าข้างงานวิจัยมากกว่าที่จะให้
เวลาแก่การสอน ซึ่งมันเป็นการทำลายหลักการ
ของมหาวิทยาลัย

วิชาทางมนุษยศาสตร์ มันไม่ได้ต้องการห้อง
ทดลองพิเศษ มันไม่ได้ต้องการเครื่องมือเครื่องมื่อ
พิเศษอะไรที่จะต้องไปสร้างสถาบันใหม่ ลงทุน
มาก ๆ อะไรแบบนั้น สิ่งที่เราต้องการคือ อย่าง
วิชาที่เป็นวิชาทางหนังสือ ต้องการห้องสมุดนี้

สิ่งที่ต้องการมากในสาขามนุษยศาสตร์ คือว่าโอกาสที่จะได้เสวนากับคนซึ่งกระตุ้นให้เราคิดต่อไป เพราะฉะนั้น สำหรับคนที่อยู่ในสาขาอย่างผมต้องไปตั้งสถาบันวิจัยอิสระ ความเหงาอันนั้นอาจจะทำให้งานวิจัยไม่ออกมาก็ได้ เพราะฉะนั้นถ้ายังอยู่ในรั้วของมหาวิทยาลัย ได้มีโอกาสสอนหนังสือด้วย มันกระตุ้นให้เราได้คิดได้แสวงหาความรู้ได้ดีกว่าที่จะไปนั่งคนเดียวหรือนั่งเป็นกลุ่มของเรา ซึ่งไม่ติดต่อกับใคร ผมว่าวิชาบางสาขาทางด้านวิทยาศาสตร์แน่นอนที่สุดเลยว่า เราต้องการเวลาที่ต่อเนื่องกันนาน ๆ เพื่อทำการค้นคว้าในห้องทดลองบางครั้ง เพราะฉะนั้นน่าเห็นใจที่ว่า การพัฒนาสถาบันวิจัยอิสระขึ้นมาเป็นสิ่งที่จำเป็นต้องสนับสนุนเขา

ส่วนปัญหา “สมองไหล” ผมว่าหยุดไม่ได้ และในสังคมผู้บริโภคมที่มีเงินตราเป็นตัวกำกับมันก็จะต้องไหลไปในที่ซึ่งค่าตอบแทนสูงกว่า เพราะเท่าที่เป็นอยู่ในขณะนี้มันไม่พอกิน แต่ว่าในหลาย ๆ สาขาวิชา มันไหลกลับมมาได้ด้วยระบบที่ว่า เอาคนที่จัดเจนในทางปฏิบัติเข้ามาเป็นอาจารย์สอน เป็นอาจารย์พิเศษ หรือสอนเป็นบางช่วงสอนเป็นบางวิชา ซึ่งเขายินดี ผมพูดได้เลยจากประสบการณ์ส่วนตัวว่า เมื่อครั้งหนึ่งที่ทับแก้วใช้อาจารย์พิเศษมาก เมื่อครั้งก่อตั้ง แล้วก็คนที่มิเมตตาต่อเรานั้น ผมไม่จำเป็นต้องเอ่ยชื่อ โดยเฉพาะในทางสังคมศาสตร์เป็นหมายเลข 1 ของประเทศเลย พร้อมทั้งจะนั่งรถหัวโหม่งกว่า ๆ สมัยโน้นไปสอนหนังสือ บางคนไปวันเสาร์ นักศึกษารุ่นแรก ๆ มาตรฐานสูงมาก เพราะได้เรียนกับครู

ชั้นหนึ่ง หลังจากนั้นเราก็บรรจุตำแหน่ง ผมว่าในแง่นี้รัฐใจกว้างมาก ๆ เลยในมหาวิทยาลัยบางแห่ง ในบางสาขาวิชาอัตราส่วนอาจารย์ต่อนักเรียนดีที่สุดในโลก บรรจุเข้าไปมาก ๆ โดยที่ไม่มีโอกาสได้คนที่มีการประสบการณ์สูง หลังจากนั้นอาจารย์พิเศษก็ไม่มาเลย เพราะว่า เมื่อมีอาจารย์ประจำแล้วก็ไม่ต้องใช้อาจารย์พิเศษ มาตรฐานตกต่ำอย่างน่าใจหาย น่าใจหาย ผมพูดได้เลยสมัยที่ผมทำงานบริหารครั้งหนึ่งมีตำแหน่งว่างถึง 20 ตำแหน่งในคณะอักษรศาสตร์ ซึ่งต้องเร่งบรรจุเพราะไม่เช่นนั้น เดียวเขาคืนตำแหน่งเราไป มันก็ได้เด็กจบใหม่ บางคนก็ตั้งใจดี บางคนพัฒนาตัวเองได้ในระยะ 5 ปีนี้ไปได้ไกลเลย บางคนเก่งอย่างเดียวคือเอาตำแหน่งทางวิชาการ บางคนก็เข้ามาอาศัยที่จริงแล้วก็ไปหากินข้างนอก มันก็มีหลาย ๆ ประเภท

แต่ว่าจะเทียบได้กับอาจารย์พิเศษรุ่นแรกซึ่งเป็นหมายเลข 1 ของประเทศไทย ต้องใช้เวลา 20 ปี การพัฒนาตัวเองขึ้นมาให้เป็นนักวิชาการระดับชาตินี้ ผมว่าต่ำกว่า 20 ปีมันทำไม่ได้ ไม่รู้บางสาขาอาจจะไปได้เร็ว แต่ถ้าสาขาทางมนุษยศาสตร์ ผมว่า 20 ปีนี้ธรรมดามาก เพราะฉะนั้นเรื่องสมองไหลทำอะไรให้มันไหลไปไหลมา ผมยังคิดว่าทำได้ ไม่ใช่ทุกวิชา แต่ว่าการที่จำเป็นที่จะต้องมียาจารย์ประจำ อยู่ในทุกสาขาวิชา มันเป็นฝันหวานเสียแล้วสำหรับประเทศไทยในยุคปัจจุบัน ดูตัวอย่างมหาวิทยาลัยสุโขทัย ยุคแรก ๆ วังฉิวเลย ผมเปิดดูความรู้อะไรผมยกมือให้เขาเลย เพราะอาจารย์ที่มาสอนรุ่นแรก ๆ นี่ชั้นหนึ่งของ

ประเทศไทยทั้งนั้น ฟังแล้วมันน่าฟัง แต่หลัง ๆ สุขุขทัย ๆ ก็กำลังจะกลายเป็นมหาวิทยาลัยที่มีอาจารย์ประจำของตัวมากขึ้นทุกทีว่าจะไม่มีวิทยาเขตที่ใหญ่โต ในที่สุดมันก็จะกลายเป็นวิทยาเขตขยาย เครื่องมือก็มากขึ้นทุกที ๆ

วัตถุประสงค์ดั้งเดิมก็ยังไม่ตั้งแต่ผมว่าถ้าไม่ใช่คนที่เขาเอาสมองมาให้จากที่อื่นนี่เราอยู่ไม่ได้ ผมก็คิดเหมือนกันว่า ในวิชาของผม วิชาสาขาอักษรศาสตร์นี้ ที่ทับแก้วนี้มีนทรุคหนัก นทรุคหนักมาก ๆ เลย นทรุคหนักเพราะว่าไม่ได้สัมผัสกับหมายเลข 1 ของประเทศไทยในวงการของเรา วงมันแคบ มันรู้ว่าใครหมายเลข 1 ใครหมายเลข 10 มันรู้เลยไม่ต้องมาจัดอันดับแบบเทนนิส ถ้าได้คนพวกนี้มาสัก 5 ชั่วโมง 6 ชั่วโมง ดีกว่าหมายเลข 500 ซึ่งสอนอยู่ตลอดเทอม พูดอย่างนี้ไม่ใช่ไม่ให้กำลังใจกับคนที่อยู่แต่จะทำให้กำลังใจในแง่

หนึ่งที่ว่า วันหนึ่งเขาก็จะไปได้ถ้าเขาพัฒนาตัวเอง แต่ถ้าเขาไม่พัฒนาตัวเองมันก็ตกดานอยู่แค่นี้ เพราะฉะนั้นอ้างอิงอาจารย์นิธิ เอียวศรีวงศ์ อีกเหมือนกันว่า เขาก็เคยเขียนบทความเรื่องนี้ “เรื่องสมองไหล” ผมอ่านแล้วผมชอบมากคือเขาบอกว่ามันคงไม่ใช่เรื่องเงินอย่างเดียว มันเรื่องของการพัฒนาเล่นที่แห่งวิชาการ มันไม่ค่อยจะเห็นรูปธรรม แต่คนที่อยู่ในวงการนี้เรารู้ เรารู้ว่าเล่นที่ทางวิชาการนี้เป็นอย่างไร คนที่ครั้งหนึ่งเคยคิดเรื่องเล่นที่ทางวิชาการ แต่พอไปอยู่ในฐานะที่ตัดสินใจอะไรได้ก็ล้มเล่นที่เหล่านี้นี้ เพราะว่าเขาชอบเล่นที่ของห้องแอร์มากกว่าต้องไหลไปไหลมา คือไม่เช่นนั้นมันจะไหลออกทางเดียว ต่อเรื่องเงินสักนิดหนึ่งว่า ถ้าจ้างอาจารย์พิเศษ ชั่วโมงละ 1,000 บาท ถ้าได้คนซึ่งมีมียอดเยี่ยมกับจ้างอาจารย์ประจำหลาย ๆ คน จ้างอาจารย์พิเศษ ชั่วโมงละ 1,000 บาท เป็นการลงทุนคุ้มค่ามากกว่า